

te Apeldoorn

Het is buitengewoon verleidelijk om een dag als deze helemaal te besteden aan nabeschouwingen over de verkiezingsuitslag en over het verloop van de informatie.

Natuurlijk is er voor dergelijke onderwerpen tijd gereserveerd. Vanmiddag zal onze fractievoorzitter in de Tweede Kamer u informeren over de informatie. Zelf zal ik er ook wat over zeggen.

Er staat echter meer op de agenda. Zo behandelen we op deze bijeenkomst het modelprogram voor gemeente- en provinciebestuurders; een belangrijke handreiking aan ons plaatselijk en provinciaal kader bij de voorbereiding van programma's met het oog op de verkiezingen voor raden en staten in 1982. Een handreiking, een voorstel, gebaseerd op het program van uitgangspunten en het verkiezingsprogram. Ook hier geldt het beginsel van de gespreide verantwoordelijkheid.

Ik hoop dat we dit voor onze profilering op gemeentelijk en provinciaal niveau zo gewichtige agendapunt vlot en zakelijk kunnen afhandelen. Dat geldt evenzeer voor het vraagstuk van de onverenigbare functies, waarover we vandaag een aantal heel concrete beslissingen moeten nemen. Het komt er daarbij erg op aan, dat wat we voor de fusie met elkaar hebben afgesproken ook serieus blijven nemen, nu het op de invuloefeningen aankomt. Daarbij moeten we echter wel in wijsheid handelen.

Het lijkt erop dat de partij te vreden is met de verkiezingsuitslag. Hoe komt dat, want we hebben als christen-democraten nog nooit zo laag gescored. 30,8%. Dat betekent dat er nog

steeds sprake is van een wat teruglopende aanhang. We zijn als CDA eigenlijk alleen echt goed uit de bus gekomen ten opzichte van de PvdA. De VVD heeft ook wat moeten inleveren. D'66 is in het algemeen, en ook ten opzichte van ons, versterkt uit de strijd gekomen. Klein confessioneel heeft kiezers bij ons weggesnoept.

Ondanks dit alles is er sprake van een zekere voldoening. We vinden het zo slecht nog niet. En laten we eerlijk zijn: het is ook zo slecht nog niet;

- als je beseft dat je regeringsverantwoordelijkheid hebt gedragen - onder bijzonder ongunstige omstandigheden - met veel tegenwind en veel tegenwerking,
- als je weet dat de deconfessionalisering in de samenleving nog steeds doorgaat,
- als je je realiseert, dat moedig beleid, zoals m.b.t. de abortuswetgeving en het sociaal-economisch beleid, niet altijd wordt beloond met extra stemmen,
- en als opiniepeilingen je met de regelmaat van de klok melden dat het met de gunst van de kiezers niet zo gunstig gesteld is,

dan is het begrijpelijk dat je als partij zegt: 48 zetels en de grootste; dat kan er mee door.

We hebben, denk ik, te weinig oog gehad voor wat in ons voordeel zou gaan werken

- het kabinet heeft de rit uitgezeten, met het CDA als grootste regeringspartij,
- de rol van de oppositie is in het algemeen te weinig overtuigend geweest, laat staan inspirerend,
- er heeft een doorbraak plaats gevonden in het denken van

de Nederlandse bevolking met betrekking tot wat er in het sociaal-economisch vlak moet gebeuren om weer boven Jan te komen,

- en er is een geweldige campagne gevoerd; tot in de verste uithoeken van het land hebben we de kiezers opgezocht om ze te winnen voor een eerlijk program; van een volkspartij, die z'n christelijke grondslag serieus neemt en die bewogen mensen in het veld heeft, die verantwoordelijkheid kunnen en willen dragen en daardoor vertrouwen inboezemen.

Aan de honderden, aan de duizenden, die dagen en nachten lang op stap zijn geweest om het CDA aan de man te brengen, hartelijk dank.

En als ik daarbij zeg: Dries van Agt voorop, doe ik niemand tekort.

Eén zetel verlies is eigenlijk tien te veel, maar we zijn royaal eerste geworden, we hebben ons opmerkelijk goed gehandhaafd in de steden en we hebben een beduidend grotere aanhang onder de jeugd dan was voorspeld en dan wij zelf misschien ook dachten.

Kortom, onze positie is bevestigd, we hebben vaste grond onder de voeten en hoeven niet in het luchtledige te graaien naar houvast. Dat is de winst van deze verkiezingen.

Wat moeten wij als partij doen om vanuit onze geconsolideerde positie weer terreinwinst te gaan boeken? Al het water van de zee wast tenslotte niet weg, dat we als christen-democratie in Nederland aan het eind van de vijftiger jaren nog op ongeveer 50% van de stemmen konden rekenen en dat we nu met ruim 30% niet zo ver meer uitsteken boven het socialisme

en het liberalisme, inclusief het neo-liberalisme.

We zullen ons moeten realiseren, dat het stemmen op een christelijke partij voor steeds minder mensen een vanzelfsprekendheid wordt. Het belijden en beleven van het christelijk geloof leidt steeds minder vanzelfsprekend tot de keuze voor scholen en universiteiten, vakbeweging en ondernemersorganisaties op katholieke, protestants-christelijke of algemeen christelijke basis. Dat kan in ons nadeel werken, maar dat hoeft niet.

Wij kennen in ons land drie typen van christelijke verantwoordelijkheidsbeleving in de politiek.

- Er zijn van ouds mensen, hun aantal neemt toe, die hun christelijke verantwoordelijkheid in de politiek willen beleven in een niet-christelijke partij.

- Er zijn er ook die de weg zoeken van de min of meer fundamentalistische getuigenispartij, met een geringe compromisbereidheid en een geringe invloed op het beleid.

- Tenslotte zijn er die kiezen voor een partij als het CDA.

Allereerst omdat zij de weg van Christus als radicaal, ingrijpend maar ook als bemoedigend ervaren. Maar evenzeer omdat voor hen bij de boodschap van het Evangelie ook hoort, dat er bereidheid is om samen met partijen van andere signatuur verantwoordelijkheid te dragen. Daarbij overwegend dat men in een land van minderheden uiteindelijk samen verantwoordelijk is.

Nogmaals de keuze voor zo'n type partij is steeds minder een vanzelfsprekendheid. Wij zullen daarom met ons beginsel

met ons program, met ons beleid en met de mensen uit onze kring die een eerstelijns verantwoordelijkheid dragen, permanent op pad moeten.

Wem zullen mensen moeten overtuigen van de juistheid van onze
weg, de begaanbare weg van een beginselpartij, die verant-
woordelijkheid dragen niet ontloopt. Niet even vlug vlak voor
de verkiezingen, maar door een permanente campagne.

Met een grote nadruk op de jongeren, voor wie de partijkeuze
in het algemeen een zeer open zaak is. Het moet ons wat zeggen
dat jongeren op zoek naar meer houvast, op zoek naar diepere
levenswaarden, op zoek ook in de politiek, nog te vaak het
CDA als politiek tehuis voorbij lopen.

Met gerichte aandacht voor de positie van de vrouw die nog
te weinig betrokken is en wordt bij het politieke werk.

De vrouw die niet alleen recht heeft op gelijkwaardige ont-
plooiing in onze politieke beweging maar wier inbreng we
ook niet kunnen missen.

Dat betekent werk aan de winkel voor de partij als geheel
en voor het CDJA en het CDA-Vrouwenberaad in het bijzonder.

De deconfessionalisering, de ontzuilingstendenties in de
maatschappij kunnen nadelige effecten hebben voor ons als
CDA. De groeiende mondigheid van de kiezer geeft echter tal
van nieuwe kansen voor de opbouw en uitbouw van een bewust
en gemotiveerd christen-democratisch electoraat.

Zou sterk de partij vóór de verkiezingen betrokken is geweest
bij de actuele politiek, het maken van een program en het
voeren van een campagne, zo afstandelijk opereert zij na

de verkiezingen. Is voor de verkiezingen de partij aan zet,
daarna is vooral de fractie aanbod.

Zo doen we dat in het CDA. Tussen gepaste terughoudendheid
en stilzwijgen ligt echter voldoende ruimte voor het maken
van enkele opmerkingen.

Jan de Koning en Ruud Lubbers kregen van Hare Majesteit de Koningin de opdracht de mogelijkheden te onderzoeken van "de vorming van een kabinet dat mag vertrouwen op een zo breed mogelijke steun in de volksvertegenwoordiging". Ik leg daarvoor vergelijking naast de formatiecriteria die wij als partij op 21 februari hebben aanvaard:

1. het CDA-verkiezingsprogramma
2. de verkiezingsuitslag
3. de wenselijkheid van een brede basis voor een parlementair meerderheidskabinet, zodat ook een brede ondersteuning van het beleid uit de samenleving wordt bevorderd.
4. gelijkwaardigheid van de coalitiepartners.

De opdracht waar de informateurs mee bezig zijn past bij onze eigen criteria. Dat is buiten kijf. Op 21 februari wisten we nog niet hoe de verkiezingsuitslag zou zijn. Dat weten we nu wel. De PvdA heeft zwaar verloren, D'66 even zwaar gewonnen, de VVD wat verloren, en wij zijn weliswaar de grootste partij geworden, maar zijn ook een zetel kwijt geraakt zodat de huidige regeringscombinatie z'n meerderheid verloor; een meerderheid, die overigens toch al te krap was om zich als kabinet ontspannen te kunnen inspannen. In het licht van die uitslagen in lijn met de discussies in onze Tweede Kamerfractie heeft het partijbestuur de formatiecriteria nog eens verduidelijkt in deze zin, (dat

- a) er niet gestreefd dient te worden naar een nationaal kabinet en
- b) evenmin naar een kabinet, dat mede afhankelijk is van de gedoogsteun van kleine partijen.

Daarmede zijn de grenzen, waarbinnen deze kabinetsformatie zich volgens ons zal moeten afspelen zo ongeveer aangegeven.

Er is in zeer brede kring voldoening uitgesproken over de aanwijzing van onze voorhoedespelers De Koning en Lubbers tot informateur. Terecht, want zij staan garant voor snel, eerlijk, creatief en degelijk werk.

Zij hebben in het licht van de hun verstrekte opdracht, rekening houdend met de realiteit van de op zichzelf onverstandige in- en uitsluitingen van enkele partijen onderling, de juiste en logische weg gekozen door te proberen een combinatie CDA/Pvd/D'66 tot stand te brengen. Dat is een ander

verhaal, dan het veel gehoorde commentaar, dat de VVD rauw-
lings buiten de deur is gezet. Zo liggen de kaarten niet.

Hun keuze past ook binnen het kader van wat wij als partij
aan formatiecriteria hebben aanvaard.

Ik heb er begrip voor dat de VVD teleurgesteld is. Het willen dragen van regeringsverantwoordelijkheid is normaal voor constructieve partijen. Het is echter niet juist deze teleurstelling te vertalen in de opmerking dat de informateurs onjuist gehandeld zouden hebben.

Wij zullen er als CDA uiteraard van harte aan meewerken, dat de informateurs hun ontvangen opdracht kunnen volbrengen.

Wij zijn geen partij van veto's en blokkades. Wel van beslist-
heid, vasthoudendheid, rekening houdend met de politieke
realiteit.

Bij die realiteit behoort, dat de verkiezingsuitslag een
flinke portie christen-democratie in het regeerakkoord recht-
vaardigt. Waar denk ik dan aan:

- aan versterking van het economisch draagvlak van ons col-
lectieve gebouw en aan stabilisering van de collectieve
uitgaven

aan een sterker draagvlak voor de verantwoordelijkheids-
beleving,

aan een sterker draagvlak voor onze democratie; geen verstik-
kende gecentraliseerde bureaucratie, maar gespreide verant-
woordelijkheid,

- aan het redden van de sociale zekerheid door te voorkomen

dat het stelsel aan zichzelf ten onder gaat,

aan erkenning van de rechten van de minderheden,

aan de vrijheid der burgers hun levensbeschouwing organisa-
torisch handen en voeten te geven en die vrijheid niet op
het offerblok van de efficiency te hoeven leggen,

aan een geïnspireerd vrede- en veiligheidsbeleid, in bond-
genootschappelijk verband, dat leidt tot het terugdraaien
van de heilloze bewapeningswedloop tussen Oost en West en
een verminderde afhankelijkheid van kernwapens,

aan handhaving van onze inspanningen als het gaat om ontwik-
kelingssamenwerking; ook in minder florissante tijden.

Als wij als CDA aan een kabinet deelnemen doen we dat niet
met lange tanden, maar met een volledige inzet. Dat is onze

instelling. Dat wordt ons des te gemakkelijker gemaakt
naarmate de van te voren gemaakte afspraken, neergelegd in
het regeerakkoord, duidelijker zijn.

Met onduidelijke afspraken het regeerkasteel betreden bete-
kent met ingebakken problemen naar binnen gaan. Daar hebben
we weinig behoefte aan.

Leden van de Partijraad, alles overziende gaat het er om,
na de roes van de verkiezingstijd, de politieke werkelijkheid
met nieuwe nuchterheid onder ogen te zien.

- nuchterheid in het beoordelen van de verkiezingsuitslag na alle gefilosofeer over mogelijke krachtsverhoudingen op basis van enquêtes
- nuchterheid in het constateren van de gewijzigde politieke verhoudingen na het afsluiten van de vorige parlementaire periode
- nuchterheid in het als politieke partijen met elkaar omgaan na zich scherp profileren in campagnetijd
- nuchterheid ook in eigen kring, nu wij 's lands grootste politieke groepering zijn geworden. In het besef dat extra verantwoordelijkheden ontvangen, ook bijzondere verplichtingen schept.
- nuchterheid, nu het aanvatten van de grote problemen geen verder uitstel gedooft.

Tot slot zou ik graag wat willen zeggen over de zaak van het minister-presidentschap in een toekomstige regering waarvan het CDA deel zal uitmaken. Voor de CDA-ers gaat het hier om iets vanzelfsprekends. Volgens goed gebruik levert de grootste regeringspartij de minister-president.

De grootste zijn wij. Dat is één.

Onze lijsttrekker heeft de partij aangevoerd in de campagne, heeft vier jaar de leiding van het kabinet gehad en verstaat het vak van minister-president uithnemend. Er is derhalve geen twijfel mogelijk over de vraag wie het CDA op goede grond in het Catshuis wil zien.

Dat is twee.

Wat speelt er op de achtergrond bij de andere partijen als het om dit punt gaat. Naar mijn mening redeneert men daar als volgt: een regeringscombinatie CDA/PvdA/D'66 zal een

wezenlijk ander beleid voeren als het huidige kabinet en daarom moet het CDA met andere mensen voor de dag komen; dit geldt speciaal voor de minister-president, als eerst verantwoordelijke voor het beleid. In die redenering zit op z'n minst één grote fout. Men heeft niet door, dat de principiële en praktische bereidheid van het CDA om regeringsverantwoordelijkheid te dragen met partijen van verschillende richting impliceert, dat CDA bewindslieden ook naar een andere coalitie kunnen overstappen. Dat geldt even goed voor staatssecretarissen en ministers als voor de minister-president. Het CDA wordt niet gekenmerkt door z'n partners maar door z'n eigen beginsel, z'n eigen politieke overtuiging, z'n eigen program, z'n eigen beleid, z'n eigen mensen en z'n eigen consistentie.

Het is een volslagen misvatting, dat er twee soorten CDA-ers zouden zijn; de ene soort geschikt voor combinaties op links en de andere voor combinaties op rechts. Zo'n manier van redeneren is een vrucht van het oude simplisme, dat het enig wezenlijke onderscheid in de politiek is dat tussen link en rechts.

Het is jammer voor de simplisten, maar in dat schema past de christen-democratie niet, en zal de christen-democratie nooit passen.

Het CDA is volkspartij, het CDA is beginselpartij. Dat laatste betekent, dat wij ervan overtuigd zijn, dat het Bijbels getuigenis van Gods beloften en geboden, richtinggevend moeten zijn voor mens en samenleving. Hoe meer dit richtinggevend is in de praktijk, des te hoopgevender zal het zijn.

Dat te vertalen in de politiek van alle dag is een geweldige opgave. Met de intentie om dat te doen staat of valt onze partij.